

IV. 3. 1. Zřízení školy

Se zřízením školy při dětském psychiatrickém zařízení v Opařanech počítal již první návrh ředitele MUDr. Prokopa Urbana v první polovině dvacátých let 20. století. Mezi pacienty sice převládaly děti, které byly z tehdejšího hlediska považovány za nevzdělavatelné, ředitel léčebny však vizionářsky předvídal, že tato situace se v budoucnu změní.

Novou budovu navrhl architekt Karel Tymich. Stavba probíhala v letech 1924 až 1926 a na svou dobu byla koncipována neobyčejně velkoryse. „Z větších důležitých novot ústavních jest škola pro děti slabomyslné,“ popisuje opařanský kronikář. „Protože jest jedinečnou v republice, jest vybavena přímo přepychově, což sahá až do zbytečností. ... Zemský výbor na stavbu věnoval přes 8.000 000 Kčs.“

Během výstavby budovy hledal ředitel Urban důvěryhodného partnera, který by zajistil dlouhodobé fungování vzdělávacího procesu po stránce personální. Shodou okolností byly v roce 1925 v opařanské léčebně na stáži čtyři sestry kongregace Školských sester sv. Františka, které se zde připravovaly na práci se slabomyslnými dětmi v řádovém ústavu ve Slatiňanech. Na základě zkušenosti s poctivým a láskyplným přístupem těchto žen k nemocným dětem ředitel Urban navštívil mateřinec v Praze na Břevnově a požádal matku představenou, aby kongregace převzala vyučování v opařanské ústavní škole.

Matka představená zpočátku jeho návrhu odmítala vyhovět. Měla za to, že kongregace nemá dost pracovních sil, aby byla schopna takovému závazku dostát. Návrh však 3. února 1926 podpořil přisedící zemského správního výboru Dr. Novák a Prokopu Urbanovi se podařilo získat i přímluvu strahovského opata Metoda Zavorala. Když ředitel 2. března 1926 opět navštívil Břevnov, byly mu předběžně přislíbeny tři učitelky. Kongregace vybrala sestru Kláru Krutinovou, která patřila do skupiny připravované v Opařanech pro slatiňanský ústav, a dále sestry Majellu Váňovou a Modestu Hurychovou. Všechny tři řeholnice se začaly připravovat ke státní zkoušce. Učitelskou praxi získávaly na pomocných školách v Praze-Libni a v Budeničkách. Hospitovaly také v německé škole působící při opavském ústavu Marianum. V dubnu 1926 složily na státním ústavu

učitelském v Praze zkoušku způsobilosti pro práci se slabomyslnými. Ani v tuto chvíli však nebyla kongregace přesvědčena, že by závazek měla přijmout. Poslední zbytky odporu však Prokop Urban zlomil svým osobním šarmem, když v červnu 1926 přivezl do pražského mateřince návrh smlouvy. „Ač celá generální kapitola neměla vůle školu přijmouti ani nyní pro nedostatek sil, přece nikdo nemohl laskavému řediteli prosbu jeho odřici a škola se definitivně přijala,“ uvádí k tomu později kronika opařanské filiálky kongregace Školských sester OSF. Dne 15. června 1926 byla tak mezi kongregací a Zemským správním výborem uzavřena smlouva o zajištění výuky v ústavní škole na příštích deset let. Tím byly učiněny všechny kroky potřebné ke vzniku „soukromé ústavní školy obecné s českým jazykem vyučovacím pro chovance ústavu“.

IV. 3. 2. Počátky vyučování

V srpnu 1926 byla sestra Klára jmenována správkyní (ředitelkou) školy a její dvě spolusestry učitelkami. Spolu s nimi vybrala kongregace čtvrtou řeholnici k obstarání společné domácnosti. Ačkoli zemská školní rada výnosem povolila zahájit výuku od 1. září 1926, budova ještě nebyla zcela dostavěna, a tak sestry zůstaly v mateřinci až do 5. října. Vyučování bylo zahájeno o dva dny později, kdy sestry učitelky převzaly prvních 35 dětí. Jednalo se bez výjimky o starší žáky ve věku 12 až 14 let. Jelikož vnitřní zařízení školy stále nebylo dokončeno, vyučovalo se provizorně v ústavu, a to na ošetřovacím oddělení v místnostech vedle refektáře.

Kronika opařanských sester uvádí, že hned první den přišly novopečené pedagožky o své učitelské ideály. „Pomůcek se nemohlo užívat, čítanky nebyly, tabule nebyly a děti samé velké, skoro úplně bez zájmu neb se špatnou řečí a Češi a Němci dohromady.“

Provoz školní budovy byl zahájen vysvěcením. V určený den, 28. listopadu 1926, přijel z Prahy opat strahovského kláštera Method Zavoral spolu se zemskými politiky. Po mši, kterou odsloužil ve zdejším farním kostele, byl uspořádán průvod k nové škole. V čele průvodu byl nesen kříž. Ve vestibulu uvítal účastníky ředitel psychiatrického ústavu Prokop Urban a požádal opata Zavorala o posvěcení budovy a křížů. Jeden z posvěcených křížů byl zavěšen ve

třídě proti schodům. Opat s průvodem poté procházel skrze celou budovu a skrápěl svěcenou vodou třídy, byt sester, dílny, prostory hydroterapie a tělocvičnu, kde slabomyslní žáci na závěr slavnosti zazpívali hostům dvojhlasně písně „Tatíčku milý náš“ a „Naše škola“.

Dne 30. listopadu 1926 pak byla škola oficiálně zkolaudována a 2. prosince po mši svaté začalo v budově pravidelné vyučování. Už během prvních dní se objevily problémy, které musely sestry učitelky řešit. Během prvního prosincového týdne přišel ředitel Urban s prosbou, aby pro německé chlapce, kteří dosud byli vyučováni spolu s Čechy, byla vyčleněna samostatná třída. Této prosbě sestry nemohly vyhovět – jednak jich bylo zatím málo, a také žádná nemluvila tak dobře německy, aby mohla v tomto jazyce vyučovat. Záhy byly učitelky poprvé konfrontovány s agresivitou psychiatricky nemocných žáků. Dne 16. prosince uhodil žák Marhan sestru Kláru pěstí do obličeje, prorazil jí ret a uvolnil zub. „To učiněno ve chvíli, když mu sestra co nejlaskavěji domluvila,“ komentuje událost kronika školských sester.

Koncem ledna probíhalo první hodnocení školní výuky. Proběhla klasifikační konference a známky byly zapsány do výkazů, ale děti žádné vysvědčení nedostaly. „Většina z nich, kdyby viděla špatnější známky ... ztratila by chuti k další práci a děti duševně choré by vysvědčení roztrhaly. Z toho důvodu se jim vysvědčení nedává do rukou,“ vysvětlují učitelky v kongregační kronice. Školní zpráva o výsledcích žáka se na přání vydávala pouze rodičům.

V březnu 1927 se podařilo vybavit tělocvičnu sportovním náradím. „Když děti náradí spatřily, byly neovladatelný,“ zaznamenaly okamžik sestry učitelky. Na závěr školního roku byla v tělocvičně uspořádána slavnost, která položila základ tradici na dlouho dopředu. V prvním roce existence školy děti vyslechly přednášku o Janu Husovi a měly možnost předvést některé z dovedností, které si osvojily ve škole. Na efekt celoroční výuky se přišli podívat nejen ředitel a lékaři, ale také úředníci a ústavní ošetřovatelé. „Všichni, zvláště lékaři, byli velmi překvapeni výsledky. Děti provedly nástup, cvičily rytmiku při písni, tančily besedu s dětskými zpěvy, přednášely básně, dívky cvičily kužely, hoši s tyčemi. Ku konci byl živý obraz,“ pochlubily se ve školní kronice šťastné učitelky.

Škola se v prvních letech své existence postupně rozrůstala. Ve druhém roce působnosti nastoupilo do tříd místo 35 již 44 žáků. Ve školním roce 1927 až 1928 vzrostl počet vzdělávaných dětí na 55 a o rok později na 63. V reakci na to vysílala kongregace Školských sester OSF nové učitelky. V srpnu 1927 posílila učitelský stav v Opařanech sestra Bernardina Kociánová, která od září začala vyučovat mimo jiné eurytmický tělocvik. Učitelky to přivítaly s radostí: „Známkou slabomyslných dětí je těžkopádná chůze a pohyby jejich jsou většinou neohrabané a neladné. Tím se takové dítě nápadně odlišuje od svého okolí. Nápravy této vady lze dosáhnouti pouze eurytmickými cviky a tanci,“ uvádí k tomu školní kronika. V srpnu 1928 nastoupila jako učitelka sestra Anselma Součková, která vedle běžného učitelského vzdělání absolvovala kurz práce s hluchoněmými žáky. Ač byla tato její odborná specializace velmi prospěšná, už v červenci následujícího roku musela školu dočasně opustit, neboť se ukázalo, že onemocněla tuberkulózou.

Počet dětí v jednotlivých třídách se v roce 1928–1929 pohyboval mezi 8 a 12. Vyučovalo se formálně podle osnov pro pomocné školy, ačkoli se opařanská ústavní škola od pomocných škol zásadně odlišovala. To bylo zdrojem určité nespokojenosti učitelek. „Do školy ústavní přicházejí děti z normálních i pomocných škol vyřazené učiteli i lékaři pro silné rušení kázně, různé duševní i tělesné defekty a asociální prostředí v němž žily. Jsou to děti psychopatické, encephalitické, epileptické a slabomyslné. ... V ústavní škole se každoročně sejdou děti různých schopností, proto není možno každým rokem v téže třídě postupovati stejně podle podrobného rozvrhu učiva pro pomocnou školu,“ upozorňovaly učitelky. „Pro ústavní školní děti je třeba z učiva vybrati jen to, co dovedou, na co jejich schopnosti stačí a co má důležitost a význam pro praktickou potřebu v dalším životě. ... Kolik žáků ve třídě, tolik zvláštních typů a tolik různých stupňů duševního vývoje, z nich každý vyžaduje jiného způsobu pěstění.“

Zejména v prvních letech, než nabyly dostatečné praxe, narážely sestry učitelky na nevysvětlitelné reakce a nepředvídatelné chování některých svých žáků. Vybrané případy popisují ve školní kronice.

Výňatek z knihy „Když se řekne Opařany“ autorky Martiny Řehořové, Opařany 2015, 1. vydání